

TITE-LIVE

Texte de la séance 3

Coriolan

(491 – 488 av. J.C.)

(Tite-Live, **Histoire Romaine**, livre II, XXXIV-XL)

En 495 avant J.C., lors de sa première sécession, la plèbe avait arraché aux patriciens un certain nombre de concessions. Profitant d'une pénurie de blé et du prix désormais élevé des céréales, les patriciens voulurent reprendre les droits auxquels ils avaient dû renoncer. Le plus virulent et hautain d'entre eux, au reste excellent général, Coriolan, était à la tête du mouvement réactionnaire...

[34] Cum et **foris** quieta omnia a bello essent et **domi sanata** discordia, aliud multo grauius malum ciuitatem inuasit, caritas primum **annonae** ex incultis per **secessionem plebis** agris, fames deinde, qualis **clausis** solet. [...] Magna uis frumenti ex Sicilia aduecta, **agitatum**que in senatu **quanti** plebi daretur. Multi uenisse tempus **premendae** plebis

putabant recipere iura quae extorta secessione ac ui patribus essent. In primis Marcius Coriolanus, hostis **tribuniciae potestatis**.

[35] Et senatui nimis atrox uisa **sententia** est et plebem ira prope armauit. [...] In **exeuntem** e curia impetus factus esset, ni peropportune tribuni **diem dixissent**. Ibi ira est suppressa ; se iudicem quisque, se dominum uitae necisque inimici factum uidebat. **Contemptim** primo Marcius audiebat minas tribunicias : auxilii, non poenae ius datum illi potestati, plebisque, non patrum tribunos esse. Sed adeo infensa erat coorta plebs ut unius poena **defungendum** esset patribus. Restiterunt tamen aduersa **inuidia**, usque sunt **qua** suis quisque, **qua** totius ordinis uiribus. Ac primo temptata res est si **dispositis** clientibus absterrendo singulos a **coitionibus** conciliisque **disicere** rem possent. Vniuersi deinde processere - quidquid erat patrum, reos dicere - precibus plebem exposcentes, unum sibi ciuem, unum senatorem, si innocentem absoluere nollent, **pro nocente donarent**. Ipse cum die dicta non adesset, perseueratum in ira est. Damnatus absens in **Volscos** exsulatum abiit, minitans patriae hostilesque iam tum **spiritus** gerens. Venientem Volsci benigne excepere, benigniusque in dies **colebant**, quo maior ira in suos **eminebat** crebraeque nunc **querellae**, nunc minae percipiebantur. **Hospitio** utebatur Atti Tulli. Longe is tum princeps Volsci nominis erat Romanisque semper **infestus**. Ita cum alterum

uetus odium, alterum ira recens stimulare, consilia conferunt de Romano bello. [...]

[36] Ludi forte [...] magni Romae parabantur. [...] Ad eos ludos **auctore** Attio Tullio uis magna Volscorum uenit. [...]

(Mais Attius Tullius va trouver les consuls dans une entrevue secrète et leur fait croire que les Volsques vont profiter de la fête pour provoquer des troubles.)

[37] [...] Factoque senatus consulto ut urbe excederent Volsci, **praecones** dimittuntur qui omnes eos proficisci ante noctem iuberent.

[37] [...] Ita irarum pleni domos inde digressi sunt, instigandoque suos quisque populos effecere ut omne **Volscum nomen** deficeret.

[39] Imperatores ad id bellum de omnium populorum sententia **lecti** Attius Tullius et Cn. Marcius, exsul Romanus, in quo aliquanto plus spei repositum. Quam spem **nequaquam fefellit**, ut facile appareret ducibus ualidiorem quam exercitu rem Romanam esse. [...] Ad urbem ducit, et, quinque ab urbe milia passuum castris positus, **populatur** inde agrum Romanum. [...] Sp. Nautius et Sex. Furius consules erant. Eos recensentes legiones, praesidia per muros aliaque in quibus stationes uigiliasque esse placuerat loca distribuentes, multitudo ingens pacem poscentium primum seditioso clamore conterruit, deinde uocare

senatum, **referre** de legatis ad Cn. Marcium mittendis coegit. Acceperunt relationem patres, postquam apparuit **labare** plebis animos; missique de pace ad Marcium oratores atrox responsum rettulerunt: si Volscis ager redderetur, posse agi de pace: si praeda belli per otium frui uelint, memorem se et ciuium iniuriae et hospitem beneficii **adnisurum ut** appareat exsilio sibi irritatos, non fractos **animos** esse. Iterum deinde iidem missi non recipiuntur in castra. Sacerdotes quoque suis insignibus **uelatos** isse supplices ad castra hostium traditum est; nihilo magis quam legatos flexisse animum.

[40] Tum matronae ad Veturiam matrem Coriolani Volumniamque uxorem **frequentes** coeunt. Id publicum consilium an muliebris timor fuerit, parum inuenio: **peruicere** certe ut et Veturia, magno natu mulier, et Volumnia duos paruos ex Marcio ferens filios secum in castra hostium irent et, quoniam armis uiri defendere urbem non possent, mulieres precibus lacrimisque defenderent. Vbi ad castra uentum est nuntiatumque Coriolano est adesse ingens mulierum agmen, **ut qui** nec publica maiestate in legatis nec in sacerdotibus tanta **offusa** oculis animoque **religione motus** esset, multo obstinatior aduersus lacrimas muliebres erat; dein familiarium quidam qui insignem **maestitia** inter ceteras cognouerat Veturiam, inter **nurum nepotesque** stantem, "nisi me **frustrantur**" inquit, "oculi, mater tibi coniunxque et liberi adsunt." Coriolanus prope ut **amens consternatus** ab sede sua cum ferret matri

obuiaae complexum, mulier in iram ex precibus uersa "sine, priusquam complexum accipio, sciam" inquit, "ad hostem an ad filium uenerim, captiua materne in castris tuis sim. In hoc me longa uita et infelix senecta traxit ut exsulem te deinde hostem uiderem ? Potuisti **populari** hanc terram quae te genuit atque aluit ? Non tibi, quamuis **infesto** animo et minaci perueneras, ingredienti fines ira cecidit ? Non, cum in conspectu Roma fuit, **succurrit** : intra illa moenia domus ac penates mei sunt, mater coniunx liberique ? Ergo ego nisi **peperissem**, Roma non oppugnaretur ; nisi filium haberem, libera in libera patria mortua essem. Sed ego mihi miserius nihil iam pati nec tibi turpius **usquam** possum, nec ut sum miserrima, diu futura sum : de his uideris, quos, si pergis, aut **immatura** mors aut longa seruitus **manet**." Vxor deinde ac liberi **amplexi**, fletusque ob omni turba mulierum ortus et **comploratio** sui patriaeque fregere tandem uirum. Complexus inde suos dimittit : ipse retro ab urbe castra mouit. Abductis deinde legionibus ex agro Romano, **inuidia** rei oppressum perisse tradunt, alii alio **leto**. Apud Fabium, longe antiquissimum auctorem, usque ad senectutem uixisse eundem inuenio ; refert certe hanc saepe eum **exacta** aetate **usurpasse uocem** multo miserius seni exsilium esse. Non inuiderunt laude sua mulieribus uiri Romani - adeo sine **obtrectatione** gloriae alienae uiuebatur - : monumento quoque quod esset, templum Fortunae muliebri aedificatum dedicatumque est.